

HUKUKUN VE AHLAKIN SINIRLARINDA: YAPIŞIK İKİZLER*

Yrd. Doç. Dr. Saim ÜYE**

---

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK-ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ABD.

ÖZ

Yapışık ikizlerin ameliyatla birbirlerinden ayrılmaları önemli hukuki ve ahlaki sorunları gündeme getiriyor. Genel bir düzeyde, yaşam hakkı, velayet hakları, çocukların hukuki menfaatleri gibi temel kavramlarla ilgili hukuki konuların, insan onuru ve hayatın değeri gibi ahlaki hususlarla yakından ilgili olduğu söylenebilir. Fakat yapışık ikizlerin durumu bu tabloya birini kurtarmak için diğerini öldürmenin hukukiliğini ve ahlakiliğini de ekliyor. Bu ikilemi hem hukuki kategorilere hem de, hak-temelli veya faydacı olsun, ahlak teorilerinin öncüllerine referansla çözmek zordur. Bu durumda sorgulanmamış yerleşik kanaatler ön plana çıkar ve sonucu belirler.

Anahtar Kelimeler: Yapışık ikizler, yaşam hakkı, hukuk ve ahlak, faydacılık, hak-temelli teoriler.

AT THE LIMITS OF LAW AND MORALITY: THE CONJOINED TWINS

ABSTRACT

Surgical seperation of conjoined twins poses substantial legal and moral problems. At a general level, it may be said that legal issues concerning the basic conceptions such as the right to life, parental rights, legal interests of children, are closely related with the moral issues, such as human dignity and the value of life. But the case of conjoined twins adds this schema the legality and morality of killing one to save the other. It is difficult to solve this dilemma with reference both to the legal categories and to the premises of moral theories, right-based or utilitarian. Then the unquestioned common-sensual opinions prevail and determine the outcome.

Keywords: Conjoined twins, right to life, law and morality, utilitarianism, right-based theories.

GİRİŞ

8 Ağustos 2000 günü, Manchester'daki St. Mary's hastanesinde, sonradan mahkemelerin de sürece müdahil olmasıyla daha da ilginçleşecek ve İngiliz kamuoyunun yoğun ilgisini çekecek, böylece hukuki ve ahlaki bir tartışmayı gündeme taşıyacak olan bir olay gerçekleşti. Olay, o gün ikiz kız bebeklerin (*asıl adları bunlar olmamakla birlikte literatürde Mary ve Jodie adları kullanılıyor*) birbirine yapışık olarak doğmalarıydı. Her birinin kendi beyni, kolları, bacakları ve diğer hayati organları vardı. Ancak yapışık ikizlerden biri (*Jodie*) biyolojik ve nörolojik bakımdan daha güçlüydü. Daha zayıf olanın (*Mary*) kalbi ve akciğerleri işlevsel değildi; onun bedeninin ihtiyaç duyduğu oksijenli kan daha güçlü olan diğeri tarafından sağlanıyordu. İkizler ortak bir atardamarı paylaşıyorlardı. Mary sağlıklı bir beyin gelişimine sahip olmasa da ilkel bazı sinirsel tepkiler gösteriyordu; dolayısıyla durumu, ölü doğum, sürekli bitkisel hayat veya sürekli koma hali denilen durumların hiçbirine uymuyordu.^[1]

Sorun, ikizlerin ayrılmaları için ameliyat yapılmasının gerekip gerekmediği konusunda bir karara varılması zorunluluğuydu. Olayı analiz eden doktorlar değişik seçeneklerle karşı karşıya olduğunu açıkladılar. İlk seçenek ameliyatın yapılmamasıydı. Eğer ikizleri ayırmak için cerrahi müdahale yapılmazsa, her iki bedene de kan sağlayan Jodie'nin kalbi bir süre sonra bu yükü kaldıramaz hale gelecek ve iflas edecekti; bu durumda aylarla ifade edilebilecek tahmini bir süre içinde bebeklerin ikisi de ölecekti. Eğer zayıf olan Mary bu süre içerisinde daha erken ölürse, Jodie'yi yaşatmak için acil bir ameliyat gerekecekti; ancak bu durumda başarı şansı derhal yapılacak bir ameliyata kıyasla çok daha düşük olacaktı. İkinci seçenek derhal ayırma ameliyatının yapılmasıydı. Bu durumda Jodie yaşatılacaktı; vücudunda bazı hasarlar kalacak ve çocukluk döneminde bir dizi başka ameliyata girmesi gerekecekse de, normal sayılabilecek bir ömür sürdürmesi mümkündü. Ancak Mary bu ameliyattan canlı olarak çıkamayacaktı, yani

[1] Sally Sheldon / Stephen Wilkinson, "On the Sharpest Horns of a Dilemma: REA (Conjoined Twins)", *Medical Law Review*, 9, 2001, s. 201; John Harris, "Human Beings, Persons and Conjoined Twins: An Ethical Analysis of the Judgment in RE A", *Medical Law Review*, 9, 2001, s. 222; George J. Annas, "Conjoined Twins – The Limits of Law at the Limits of Life", *The New England Journal of Medicine*, 344/14, 2001, s. 1104; Andrew Phang, "Conjoined Twins: The Limits of Reason and The Transcendent Hope – Part One", *Christian Law Review*, 146, 2001, s. 39 (2001a); Sabine Michalowski, "Sanctity of Life – Are Some Lives More Sacred than Others?", *Legal Studies*, 22, 2002, s. 378; Jennifer N. Sawdey, "Separating Conjoined Twins: Legal Reverberations of Jodie and Mary's Predicament", *Loy. L. A. Int'l & Comp. L. Rev.*, 24, 2002, s. 65; Charles I. Lugosi, "Playing God: Mary Must Die So Jodie Live Longer", *Issues in Law & Medicine*, 17/2, 2001, s. 126.

ayırma ameliyatı Jodie'nin yaşamasına yarayacak olsa da, kesinlikle Mary'nin ölümü ile sonuçlanacaktı.^[2]

Akla gelen ilk husus, elbette ikizlerin ana-babasının ne düşündüğüydü. Durum onlara açıklandığında, inançlı birer Katolik olduklarını söyleyen çift, dini inançları gereğince ameliyat yapılmasına karşı olduklarını bildirdi. Onlara göre doğumun bu şekilde gerçekleşmiş olması Tanrı'nın takdiri idi ve ikizlerin ölümüyle sonuçlanacak doğal süreç de Tanrı'nın takdirine bırakılmalıydı. Kızlarından birini yaşatmak için diğerinin ölümüne göz yummak onların inancına göre kabul edilebilecek bir durum değildi. Ayrıca, yaşadıkları yerde (*Gozo adası*) tıbbi olanakların yeterince erişilebilir olmadığını belirttiler. Jodie hayatta kalsa bile, onun zaman içinde ihtiyaç duyacağı tıbbi müdahaleleri sağlayamayabilirlerdi; üstelik ekonomik olanakları da oldukça sınırlıydı.^[3]

Durumu değerlendiren hastane doktorları bir ikileme düştiler. Ana-babanın talebine uyup hiçbir girişimde bulunmazlarsa, ikizlerin ikisinin de ölümüne göz yummuş olacaktı. Bu, onların hastaların sağlıkları için çalışma ve hayat kurtarma görevleriyle bağdaşmıyordu. İlgili yasal düzenleme (*Children Act*) çocuklar hakkında karar verilirken onların "*en yüksek menfaatleri*"nin gözeteilmesi gerektiği hükmünü içeriyordu. Görevlerini yapmamış sayılmaları bir yana, duruma seyirci kalmaları halinde ihmal yoluyla ölüme yol açma isnadıyla karşılaşmaların mümkün olduğunu düşünüyorlardı. Diğer yandan, ana-babayı dinlemeyip ameliyata girişirlerse, bu kez Mary masada öleceği için, kasıtlı insan öldürmeden sorumlu tutulmaları gündeme gelebilirdi. Yani her iki seçenek de sorumluluk doğurucu nitelikteydi. Sonunda mahkemeye müracaat etmeye ve bir tespit kararı istemeye karar verdiler. Hastane 18 Ağustos 2000 günü ilgili ilk derece mahkemesine başvurdu. Çocuklar geçerli biçimde rıza gösterecek durumda değildiler, ana-baba da ameliyata rıza göstermiyordu; bu durumda doktorların yasal "*en yüksek menfaat*" argümanına dayanarak ikizleri ayırmaya yönelik müdahalede bulunmalarının "*hukuka uygun*" sayılacağına dair bir tespit kararına ihtiyaç vardı. İlk derece mahkemesi 25 Ağustos 2000 günü

[2] Jacqueline B. Tomasso, "*Separation of the Conjoined Twins: A Comparative Analysis of the Right to Privacy and Religious Freedom in Great Britain and the United States*", Rutgers Law Review, 54, 2001/2002, s. 773-774; J. K. Mason, "*Conjoined Twins: A Diagnostic Conundrum*", Edinburgh Law Review 5, 2001, s. 227-228; Eric Colvin, "*Murder and the Separation of Conjoined Twins*", The National Legal Eagle, 8/2, 2002, s 1; Phang (2001a), s. 39; Michalowski (2002), s. 378; Sawdey, s. 65-66; Sheldon/Wilkinson (2001), s. 201-202; Lugosi, s. 127; Lisa M. Hewitt, "*Case Note: A (Children): Conjoined Twins and Their Medical Treatment*", Journal of Law & Family Studies, 3/2, 2001, s. 209.

[3] Hewitt, s. 210; Phang (2001a), s. 39-40; Michalowski (2002), s. 378; Sawdey, s. 72-73; Sheldon/Wilkinson (2001), s. 202; Lugosi, s. 128; The Lancet, "*Separation of Conjoined Twins*", (Editorial), The Lancet, 356, 2000, s. 953; Jacob M. Appel, "*Ethics: English High Court Orders Separation of Conjoined Twins*", The Journal of Law, Medicine & Ethics, 28/3, 2000, s. 312.

hastanenin beklediği kararı verdi ve ameliyata izin çıktı. Yargıç çocukların menfaatlerinin ana-babanın velayet haklarından daha üstün olduğuna ve olayın çocukların menfaatleri bakımından değerlendirilmesi gerektiğine karar verdi. Yargıç Mary'nin menfaatinin dikkate almıştı, ancak Mary'nin hayatının uzatılmasının ona bir yarar sağlamayacağını, hatta ona zarar vereceğini düşünüyordu; dolayısıyla ameliyat Jodie'nin olduğu kadar, onun da menfaatineydi. Yargıca göre, müdahale icrai değil ihmali bir eylem olacaktı; yani söz konusu olan, Mary'nin vücuduna aktif bir müdahale değil, Jodie'nin ayrılması sonucunda kan kaynağının kendiliğinden kesilmesiydi. Jodie adeta bir yaşam destek ünitesi gibiydi ve onun ayrılması hastaya fayda sağlamayan bu tür bir makinenin kapatılmasına eşdeğerdi. Ancak hem ikizlerin ana-babası, hem de Mary adına görevlendirilmiş olan avukat kararı temyiz ettiler.^[4]

1. DAVA SÜRECİ

Temyiz aşamasında görev alan yargıçları, yasal “*menfaat*” kavramından ne anlaşılması gerektiğine, hangi durumlarda cezai sorumluluğun doğacağına, ana-babanın çocuk üzerindeki haklarına, doktorların görevlerine vs. dair bir dizi tartışmayı sonuca bağlama gibi zor bir görev bekliyordu. Yargıçlar karara ulaşmada büyük zorluk yaşadıklarını ve bu dava yüzünden ciddi kaygıya düşüklerini sonradan dile getireceklerdi.^[5]

Öncelikle mahkemenin böyle bir konuya müdahil olmasının doğru olup olmayacağı çözüme kavuşturulmalıydı. Yargıç Ward'a göre, eğer hastane ana-babanın görüşüne ağırlık vermiş olsaydı, esasında hiçbir sorun doğmayacaktı ve böyle bir dava da açılmamış olacaktı. Bu durumda ameliyata onay vermeyen ana-babaya soruşturma açmayı kimse düşünmeyecekti. Aynı şekilde doktorlar için de sorumluluk doğmayacaktı. Ancak mevcut durumda mahkeme işin içindeydi; mahkeme bunu kendiliğinden yapmamış, samimi bir talep üzerine karar verme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştı:

Biz sorunlara kendimiz müdahil olmayız; ancak makul menfaat sahibi taraflar karar vermemizi istediklerinde, karar vermek zorundayız. Burada samimi profesyoneller [...] gözetimleri altındaki çocukların, birinin kurtarılabileceğini biliyorken, ölmelerine seyirci kalamadılar. Ana-babanın rızası olmadan işe

[4] Hewitt, s. 210; Harris, s. 223; Phang (2001a), s. 40; Michalowski (2002) s. 378; Sawdey, s. 70-71, 74; Annas, s. 1104; Sheldon/Wilkinson (2001), s. 202-203; Lugosi, s. 128-129; Barbara Hewson, “*Killing of Mary: Was the Court of Appeal Right?*”, *Medical Law Review*, 9, 2001, s. 286-287.

[5] Phang (2001a), s. 38; Hewson, s. 286; Appel, s. 313; Caldwell, s. 30; mahkeme kararının metni için bkz. [http://www.mentalhealthlaw.co.uk/images/Re_A_\(Conjoined_Twins\)_ \(2001\)_Fam_147_report.pdf](http://www.mentalhealthlaw.co.uk/images/Re_A_(Conjoined_Twins)_ (2001)_Fam_147_report.pdf).

devam edemezlerdi. Bu samimi fikir ayrılığının tek karar vericisi mahkemedir. Yaşama ve ölüme dair ihtilafı konular, elbette ve öncelikle bir mahkemenin karar vereceği konulardır.^[6]

O halde mahkemenin davaya bakması ve bir karar vermesi gerekiyordu. Ulaşılan sonuca ve eleştirilere değinmeden önce, üç temyiz yargıcının muhakeme yürütme biçimlerine bakalım. Burada cevap bekleyen temel sorular şunlardır:

- a) Mary hak sahibi bir “kişi” midir?
- b) Ayırma ameliyatı Jodie’nin menfaatine midir?
- c) Ayırma ameliyatı Mary’nin menfaatine midir?
- d) Eğer menfaatler çatışma halinde ise, mahkeme menfaatleri tartmalı ve bunların birine ağırlık vermeli midir? Cevap olumlu ise bunu nasıl yapmalıdır?
- e) Eğer ağırlık verilen menfaat ameliyatın yapılmasını gerektirirse, Mary’nin ölümüyle sonuçlanacağı kesin olan ameliyat ceza hukukuna aykırı bir eylem olur mu?^[7]

A. Yüksek Menfaat

Öncelikli sorun, yapışık ikizlerden her birinin hukuki bakımdan menfaat veya hak sahibi sayılabilecek ayrı bir “birey” veya “kişi” olup olmadıklarının saptanmasıdır. Bu kavramlardan genel olarak fiziksel bağımsızlığın anlaşılıyor olması, yapışık ikizler bakımından sorun doğurucu niteliktedir. Konuyla ilgili literatüre bakıldığında, eğer ikizlerden her birinin sınırlı da olsa beyin faaliyetleri var ise, bunun kabul edildiği görülüyor.^[8] Bu olayda da, gerek doktorlar gerek yargıçlar Jodie’nin ve Mary’nin ayrı birer “kişi” olduklarını veri kabul ettiler ve diğer fikirlerini bu kabul üzerine geliştirdiler.^[9]

Ayırma ameliyatının yapılmasının Jodie’nin menfaatine olduğu yeterince açıktır; çünkü o sadece bu yolla yaşayabilecektir. Bedeninde belli hasarların kalması ve sonradan başka ameliyatlara girmesinin gerekecek olması, onun hayatta kalmadaki menfaatini değerden düşürmez. Ana-babanın Jody’nin gereksinimlerine cevap verecek sağlık olanaklarının kendi ülkelerinde bulunmamasından

[6] Hewson, s. 287-289; Mason, s. 229; bkz. Sabine Michalowski, “Reversal of Fortune – Re A (Conjoined Twins) and Beyond: Who Should Make Treatment Decisions on Behalf of Young Children?”, Health Law Journal, 9, 2001, s. 157.

[7] Catherine Elliott, “Murder and Necessity following the Siamese Twins Litigation”, Journal of Criminal Law, 65, 2001, s. 67; Phang (2001a), s. 41; Sawdey, s. 75.

[8] Sally Sheldon / Stephen Wilkinson, “Conjoined Twins: The Legality and Ethics of Sacrifice”, Medical Law Review, 5, 1997, s. 151-153; Colleen Davis, “Conjoined Twins as Persons That Can Be Victims Of Homicide”, Medical Law Review, 19, 2011, s. 465.

[9] Davis, s. 438, 441, 444; Elliott, s. 67; Mason, s. 229; John Caldwell, “The English Conjoined Twins: Some Legal and Ethical Issues”, Children’s Legal Rights Journal, 21, 2001/2002, s. 25. Yargıç Ward, Mary’nin “canlı” olmadığı kabulünün ortak sağduyuya ve duyarlılıklara aykırı olacağını belirtiyordu; bkz. Davis, s. 440; Mason, s. 229.

ve kendilerinin bunu karşılayacak maddi güce sahip olmamalarından endişe etmeleri de bu durumu değiştirmez. Çünkü bu tür pratik kaygılar çocuğun hayatta kalmadaki üstün menfaati ile kıyaslanamaz. Ana-baba dini gerekçelere dayanarak da ameliyata itiraz etmişlerdi. Bu arada Katolik Kilisesi yetkililerinin de mahkemeye yazılı bir beyan gönderdiklerini ve burada ana-babayı haklı çıkaracak ifadelere yer verildiğini öğreniyoruz.^[10] Yargıçlar ana-babanın çocuk üzerinde velayet hakkından kaynaklanan yetkilerini önemseseler de, bu yetkilerin çocuğun üstün menfaatleri yönünde kullanılması gerektiğini, bunun da mahkeme tarafından denetlenebileceğini kabul ettiler.^[11] Ameliyatın yapılmadığını ve Mary'nin bir süre sonra kendiliğinden öldüğünü, Jodie'nin kurtulması için bu kez acil bir ameliyatın zorunlu duruma geldiğini düşünelim. Bu durumda ana-baba benzer kaygılarla ameliyata onay vermeseler de, Jodie'nin yüksek menfaati gereğince bu ameliyatın yapılacağı kesindir. Dolayısıyla her durumda Jodie'nin menfaati vardır ve bu konuda hemfikir olmak kolaydır.^[12]

Davada Jodie'nin menfaatinin sadece maddi açıdan incelendiği, manevi boyutun dikkate alınmadığı belirtiliyor. Yani Jodie'nin büyüyüp kendisinin hayatta kalmasının kardeşinin ölümü sayesinde gerçekleştiğini öğrendiğinde psikolojik bir çöküntü içerisine girebileceği düşünülebilirdi. Ancak buna işaret eden yazarlar, psikolojik menfaatin hesaba katılması durumunda da sonucun değişmeyeceğini kabul ediyorlar. Çünkü Jodie'nin gelecekte nasıl bir psikolojik durumda olacağı kesin biçimde belirlenemeyeceği için öngörüler varsayım düzeyinde kalacaktır. Olumsuz bir olasılık söz konusu olabilse de, bu yine hayatta kalmadaki menfaatin üstünlüğüne zarar veremeyecektir. Dolayısıyla, her durumda, Jodie'nin en yüksek menfaatinin ameliyatın yapılmasını gerektirdiği açıktır.^[13]

Mary açısından bakıldığında durum değişir. Burada Jodie'nin menfaatinin ameliyatı gerektirdiği açık olduğuna göre, önemli olan Mary'nin durumudur. Eğer menfaat argümanı tutarlı biçimde sürdürülecekse, ameliyatın Mary'nin de menfaatine olduğunun kanıtlanması gerekir. Yargıçlardan birinin, ilk derece mahkemesinin yargıcı ile aynı yönde düşünüp bu kanaate ulaştığını görüyoruz. Yargıç Walker'a göre, ameliyat Mary'nin bağımsız fiziksel bütünlüğünün

[10] Tomasso, s. 799; Hewitt, s. 217; Hewson, s. 291; Caldwell, s. 27; Jenny McEwan, "Conjoined Twins: Murder or Mercy?", Bracton Law Journal, 33, 2001, s. 8.

[11] Tomasso, s. 775; Hewitt, s. 211; Phang (2001a), s. 41, 44-45; Sawdey, s. 77-78; Lugosi, s. 124; HLR, "English Law – Court of Appeal Authorizes Surgical Separation of Conjoined Twins Although Procedure Will Kill One Twin", Harvard Law Review, 114, 2000/2001, s. 1801, 1804; Heather Tierney, "Conjoined Twins: The Conflict Between Parents and The Courts Over the Medical Treatment of Children", Denv. J. Int'l L. & Pol'y, 30/4, 2002, s. 462-463.

[12] Hewitt, s. 212; Michalowski (2002), s. 381-382; Elliott, s. 67; Mason, s. 230.

[13] Michalowski (2002), s. 382; karşıt görüş için bkz. Caldwell, s. 28.

onarılmasını sağlayacaktır ve bu onun şimdiki bağımlı durumuna kıyasla daha menfaatinedir:

[Önerilen ameliyat] Mary'nin de yüksek menfaatinedir; çünkü ikizlerin mevcut biçimde yapışık ve canlı kalmaları, onların, her birinin hakkı olan vücut bütünlüğünden ve insan onurundan uzak olmaları anlamına gelecektir.^[14]

Dolayısıyla, bu fikre göre ameliyatın yapılması ile Mary'nin menfaati birbiriyle bağdaşacaktır. Dahası, Walker'a göre, Mary'nin kısa sürecek hayatı ona acı ve huzursuzluk dışında bir şey getirmeyecektir, o da eğer bunları hissedebilirse. Yani, bu hayat ona hiçbir şey katmayacağı gibi, aynı zamanda onun zararındadır; bu hayatı birkaç ay uzatmak ona zarar vermek anlamına gelecektir. Yargıcın kendi yorumunu bir başka mahkeme kararına atıfı savunduğunu görüyoruz. Söz konusu kararda, sürekli bitkisel hayat durumunda olduğu saptanan bir hastanın hayatta kalmasına yönelik müdahaleye devam etmenin onun menfaatine olup olmadığı tartışılmış ve bu müdahaleye son verilmesinin uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştı. Buna göre, doktorların hukuka uygunluk nedeni olmadan ve öldürme kastıyla yaptıkları icrai bir eylem öldürme suçuna vücut verir; ancak aynı sonuç bitkisel hayattaki hasta için mekanik desteğe devam edilmemesiyle, yani ihmali yolla gerçekleşirse, bu suç ortaya çıkmaz.^[15] Burada da, yargıca göre, eğer Mary yapışık olmadan hasarlı bir vücutla doğmuş olsaydı ve hayatı Jodie tarafından değil de mekanik araçlar sayesinde sürdürülebilseydi, bu yapay desteğe son verilmesi doğru olacaktı.^[16]

Diğer yargıçlar (*Brooke ve Ward*) ise ameliyatın Mary'nin de menfaatine olduğu fikrine katılmadılar. Örneğin Yargıç Ward şunu söylüyordu:

Yapılması gerekenin öne sürülüş biçimine ve mahkemenin neyi karara bağlaması istendiğine bakılırsa, sorunun şu şekilde kurulması gerekir: Mary'yi Jodie'den ayırmak ve kesin olarak onun ölümüyle sonuçlanmak üzere yapılacak bir ameliyat, Mary'nin yüksek menfaatine midir? Bu sorunun tek bir cevabı vardır. Hayır, bu onun yüksek menfaatine değildir.^[17]

O halde ilk yargıca göre, ameliyatın yapılması her iki bebeğin de menfaatine olacaktır ve bu durumda zıt menfaatler arası bir karşılaştırma yapmaya gerek duyulmayacaktır; yani ameliyata izin çıkacaktır. Ancak diğer iki yargıca göre, ameliyatın yapılması kararı için Mary'nin menfaatini aramak anlamsızdır; çünkü bu sonuçta onun ölümüne yol açacaktır. Esasında her üç yargıç da Mary'nin yaşam hakkının değerini kabul ediyordu. Yargıç Walker, her bireyin yaşam hakkına sahip olduğunu ve bunun vücut bütünlüğünü de içerdiğini

[14] Phang (2001a), s. 53-54; Hewson, s. 297; HLR, s. 1802.

[15] Hewitt, s. 216; Michalowski (2002), s. 380-381; Sawdey, s. 78; Hewson, s. 289.

[16] Phang (2001a), s. 54.

[17] Michalowski (2002), s. 381; Sawdey, s. 79.

belirtiyordu.^[18] İkizlerin her birinin ayrı bir birey olduğunu kabul eden Ward, “hayatın kutsallığı doktrini beni, her bir hayatın kendiliğinden içkin bir değere sahip bulunduğunu ve evrensel yaşam hakkının herkes için eşit olduğunu kabullemeye zorluyor” diyor ve uluslararası sözleşmelere atıfla “Her bir hayatın eşit içkin değerinin yadsınmasına izin verilemez. Hayat, kişinin ondan yararlanma yeteneği ne denli azalmış olursa olsun, kişinin konuşma, düşünme ve seçim yapma gibi hayati işlevlerinin bazıları ne denli ciddi biçimde zarar görmüş olursa olsun, kendiliği itibariyle değerlidir” diye ekliyordu.^[19] O halde ameliyatın Mary’nin hayatındaki içkin değeri ihlal edeceği ve onun menfaatine olmadığı ortaya çıkar. Yargıç Brooke’a göre de, “Başvurabileceğimiz özel bir istisna olmadığı sürece, hukukun gözünde Mary’nin yaşam hakkı kardeşi Jodie’nin yaşam hakkı ile eşit statüde olmalıdır. Bu bağlamda, her bir kardeşin yaşam kalitesine veya potansiyel yaşam kalitesine ilişkin mülahazaları işin içine katmak tamamen gayrimeşrudur.”^[20]

Bu ikinci durumda, ikizlerin her biri için üstün menfaat araştırmasının olayda çözüm üretemeyeceği anlaşılır ve başka bir meşrulaştırma biçimine ihtiyaç duyulur. Mary’nin vücuduna yapılacak ve onun ölümüne neden olacak, dolayısıyla onun menfaatine olmadığı açık olan bir müdahale, bir başkasının, yani Jodie’nin menfaati gözetilerek hukuken meşrulaştırılabilir mi?

Yargıç Ward bu kanıdaydı. Ameliyat için tedavi terimini de kullanan Ward, tedavinin değeri ile insan hayatının değeri arasında bir ayrım yaptı. İki insan hayatının değeri eşit olduğuna göre bunlar karşılıklı olarak tartıya vurulamazlar; ancak bu yapılamasa da, tedavinin değeri her birine göre ölçülebilir. Ameliyat Jodie’ye görece normal bir hayat vaat ettiğine göre, her durumda ölecek olan Mary’ye kıyasla, onun durumu tartıda daha ağır çekecektir:

Mary yaşam hakkına sahip olabilir, ancak canlı kalma hakkı azdır. Canlı olması, sadece ve sadece [...] Jodie’nin kanını emmesi sayesinde. O, Jodie hayatta kaldığı sürece hayatta kalacaktır. [...]

Bu nedenle tüm ölçeklerin ağırlıkla Jodie’nin lehine olduğundan kuşkulu değilim. İkizlerin üstün menfaatleri, yaşama şansının fiili bedensel durumu bu şansı kendisi için kullanmaya elverişli olan çocuğa tanınmasındadır; bu, doğal olmayan biçimde desteklenen yaşamın feda edilmesi pahasına yapılmak zorunda olsa bile. Mary’nin menfaatini Jodie ile, Jodie’nin menfaatini Mary ile tarttığımda, en az zararlı seçimin ameliyatın yapılmasına izin vermek olduğu konusunda tamamen emin olmuş durumdayım.^[21]

[18] HLR, s. 1802; Caldwell, s. 25.

[19] Phang (2001a), s. 42-43; Lugosi, s. 130; Elliott, s. 68.

[20] Phang (2001a), s. 49; Lugosi, s. 132; Gary T. Trotter, “Necessity and Death: Lessons from Latimer and the Case of Conjoined Twins”, Alberta Law Review, 40/4, 2003, s. 825.

[21] Phang (2001a), s. 46; HLR, s. 1802; Elliott, s. 69.

Jodie'nin menfaatinin Mary'nin menfaatinden üstün olduğu saptandığına göre, ameliyat gerçekleştirilebilir. Bu durumda doktorlar, başka bir gerekçe aramaya gerek olmaksızın, ameliyatı yapabilirler. Yargıç Ward başka bir seçenek olmadığını düşünüyordu:

Yükümlülük çatışması ortada olduğuna göre, sorunla ilgilenmenin, iki kötüden daha az kötü olanını seçmekten ve en az zararlı olan seçeneği bulmaktan başka bir yolunu göremiyorum. Bir şekilde bir ölçüm yapılmak zorunda ve ben, ne kadar dehşet verici olsa da, bu değerlendirmeyi yapmaktan kaçınmıyorum.^[22]

O halde Ward'a göre, iki bebeğin menfaatleri karşılıklı olarak tartılmalı ve hangisi üstün geliyorsa onun lehine karar verilmelidir. Somut durumda Jodie'nin tam bir hayata sahip olması karşılığında, her durumda zaten ölecek olan Mary'nin daha erken ölmesi söz konusu olduğuna ve hayatta kalacak olan Jodie'nin menfaati daha ağır bastığına göre, karar ameliyata izin verilmesi yönünde çıkmalıdır.^[23]

B. Ceza Sorumluluğu

Dava yargıçları ceza sorumluluğuna ve hukuka uygunluk nedenlerine dair bir tartışmayı yürütmeye de yönlendirdi. İlk derece yargıcının düşündüğünden farklı olarak, ameliyatın ihmali değil icrai bir hareket oluşturacağı konusunda temyiz yargıçları arasında görüş ayrılığı yoktu. Bu durumda sorun, doktorların Mary'yi icrai bir hareketle öldürecek olan eylemleri nedeniyle cezai sorumluluğa muhatap olmamalarının hangi hukuki gerekçe ile sağlanabileceğiydi. Başka deyişle olayda doktorlar için bir hukuka uygunluk nedeni bulunabilir miydi? Ameliyatı meşrulaştırmak için yargıçlar farklı gerekçelere başvurdular.

İngiliz hukukunda yerleşik hale gelmiş içtihatlar arasında “*çifte etki doktrini*” denilen ve kötü sonuç doğuran eylemleri belli koşullar altında kabul edilebilir hale getiren bir uygulama bulunuyor. Buna göre, eğer bir eylemin hem iyi hem de kötü sonuçları varsa, kötü sonuç iyi sonucu üretmenin tali bir yan etkisi ise, eylem sadece olumlu sonucun doğması maksadıyla yapılmışsa, kötü sonuç iyi sonuca ulaşmanın zorunlu aracı değilse ve iyi sonuç kötü sonuca makul biçimde üstün geliyorsa, bu eylemin yapılmasına izin verilebilir.^[24] Yani eylemin bizzat kendisi iyi ise, onun yan etkilerine katlanmak gerekebilir. Bu, tedavi olmak için kullanılan bir ilacın yan etkilerine katlanmak gibidir. Bu olayda, ameliyat eylem, Mary'nin ölümü kötü sonuç, Jodie'nin kurtulması iyi sonuç olarak görülecek ve sayılan koşulların karşılanıp karşılanmadığına bakılacaktır.

[22] Michalowski (2002), s. 383.

[23] HLR, s. 1802; Mason, s. 231.

[24] Sheldon / Wilkinson, s. 160; Phang (2001a), s. 46 dn 61; Sawdey, s. 81-82; Watt, s. 242; Elliott, s. 70.

Söz konusu fikre başvuran tek kişi Yargıç Walker oldu. Yargıcın, ameliyatın Mary'nin de yararına olduğunu savunduğunu yukarıda belirtmiştik. Walker'a göre, bu olayda iyi ve kötü sonuçlar aynı kişi üzerinde gerçekleşecektir ve kötü sonuç iyi sonuca üstün geldiğinden ameliyata izin verilmelidir. Yargıç Ward ve Yargıç Brooke ise, ameliyatın Mary'nin menfaatine olmadığını kabul ettiklerinden, eylemin iyi ve kötü sonuçlarının iki farklı bireyde ortaya çıkması halinde söz konusu fikrin uygulanamayacağını ileri sürdüler ve ilk yargıcın görüşünü reddettiler. Yargıç Brooke, “*Çifte etki doktrini bu davada hiçbir biçimde uygulanma olasılığı bulamaz [...] çünkü, düşgücü ne kadar zorlanırsa zorlansın, doktorların Jodie'ye yarayacak ve fakat Mary'yi öldürecek bir ameliyata hazırlandıklarında Mary'nin üstün menfaati lehine iyi niyetle davrandıkları söylenemez*” diyordu.^[25]

Acaba Mary'nin ölümüne neden olacak ameliyat, zorunluluk halinin sağladığı hukuka uygunluk nedeninden yararlanabilir mi? Mary'i öldürecek olan ameliyat, aksi takdirde kaçınılmaz olan Jodie'nin ölümünü engellemek için gereklidir. Jodie'nin hayatını kurtarmak için başka bir seçenek yoktur; dolayısıyla ameliyat Jodie'nin ölümünün engellenmesi sonucuna ulaşmak için makul bir gerekliliktir. Bunlar kabul edilebilse de, asıl sorun oluşturan husus, kaçınılan kötülük ile yaratılan kötülük arasında makul bir orantı olup olmadığıdır.

İngiliz mahkeme kararlarında zorunluluk halinin insan öldürme eylemlerini meşrulaştırabileceği genel olarak kabul edilmese de, konunun öğretilde tartışmalı olduğunu görüyoruz. Bunu kabul etmeyenlere göre, tekil yaşam hakları eşit değerdede olduğuna göre, bu durumda iki kötüden daha az kötü olanının seçildiği ileri sürülemez. Masum bir insanın hayatına, eşit biçimde masum olan bir başkasının hayatını kurtarmak maksadıyla, bilerek ve icrai biçimde son veren bir kişi, eylemini zorunluluk haline dayanarak meşrulaştıramaz. Başka deyişle burada kaçınılan kötülük yaratılan kötülüğe tercih edilebilir değildir, dolayısıyla zorunluluk halinin gerektirdiği makul orantı ortada yoktur. Ancak belli durumlarda bunun aksinin mümkün olabileceğini savunan yazarlar da var.^[26]

Davadaki yargıçların ilginç biçimde “ölüme yazgılı olmak” gibi bir kavram geliştirdiği görülüyor. Yargıç Brooke'a göre, Mary'nin erken bir ölüme maruz kalacağı baştan bellidir, yani Mary “ölüme yazgılıdır” ve kimse onun hayatını oldukça kısa sayılabilecek bir süre dışında uzatmaya muktedir değildir. Örnek olarak yargıç, yakıtı tükenmiş olan bir uçağın yoğun nüfuslu bir yere yönelmişken, boş bir araziye düşürülmesini gösteriyor. Uçağın içindekiler zaten ölüme yazgılıdır, yani kimlerin öleceği bir insani seçimin ürünü değildir. Uçak düşürülerek onların zaten kaçınılmaz olan ölümlerinin hızlandırılmış olması,

[25] Phang (2001a), s. 49; Elliott, s. 71.

[26] Sheldon / Wilkinson, s. 167-169; Annas, s. 1105; Harris, s. 228; Lugosi, s. 158-160; Elliott, s. 75.

sayısız masum başka insanın kurtulmasını sağlayacaktır. Benzer biçimde, yapışık ikizler olayında seçim yapmaya gerek bile yoktur; kurban, ölüme neden olacak kişi tarafından değil, bizzat kader tarafından zaten tayin edilmiştir. Yani Mary bir tür kader kurbanıdır, ameliyat yapılırsa da yapılmazsa da kısa sürede ölecektir; sonuç zaten belli olduğuna göre, ameliyatın yapılması iki hayat arasında bir seçim yapıldığı anlamına gelmez; o halde ameliyatın yapılmasıyla ortaya çıkacak ölümden doktorlar sorumlu tutulamazlar. Zorunluluk hali daha az kötünün seçilmesini meşrulaştırır, o halde doktorların ameliyatı seçmeleri zorunluluk hali sayesinde meşrulaşır.^[27]

Yargıç Brooke olayda iki zıt felsefe yandaşlarının karşı karşıya olduğunu belirtiyordu: Bir yanda, Jodie'yi kurtarmak uğruna Mary'nin öldürülmesine neden olacağı için ameliyatı gayriahlaki görenler; diğer yanda Jodie'nin feda edilmesi sonucunu doğuracağı için ameliyattan kaçınılmasını gayriahlaki görenler. Ancak yargıca göre,

Mahkeme bu rakip felsefeler arasında seçim yapmak için donatılmış değildir. Bir mahkemenin söyleyebileceği tek şey, bunun, hukuk ile ahlak arasında mutlak bir ayrılığa işaret eden net bir durum oluşunun açık olmadığıdır.^[28]

Yargıç Brooke, doktorların zorunluluk halinden yararlanarak cezai sorumluluktan kurtulabileceklerini düşünüyordu. Olayda makul orantılılık vardı, çünkü bu bir ölüm kalım meselesiydi ve Mary'nin her durumda öleceği açıktı. Bu iki yaşamın görelî değerini hesaplamakla ilgili değildi; burada önemli olan, ameliyat olmazsa hiçbirinin vücut bütünlüğüne sahip olamayacağıydı.^[29] Brooke'a göre, zorunluluk hali, öldürülecek kişinin kim olacağını saptanması için ortada bir neden yoksa, yani bu keyfi bir seçime işaret ediyorsa, öldürme eylemlerinde hukuka uygunluk nedeni olarak kullanılmaz. Ancak olayda, Mary zaten ölecek olduğu için, seçimin keyfi olduğu ileri sürülemez; dolayısıyla zorunluluk hali burada kullanılmaya uygundur.^[30]

Yargıç Ward'a göre ise, olayda doktorlar Mary'i öldürmeme ve aynı zamanda Jodie'yi kurtarma yükümlülüğü altındadırlar. Öldürmeme yükümlülüğü açıktır, bu zaten ceza hukukunun bir gereğidir. Diğer yandan, doktorların hastalarına gerekli tıbbî bakımı sağlama yükümlülükleri vardır ve buradan onların Jodie'nin hayatını kurtarma yükümlülükleri olduğu ortaya çıkar. Bu durumda, doktorlar çözülemeyen bir hukukî yükümlülük çatışması halindedirler. Görevlerden birini yapmaları halinde kaçınılmaz olarak diğerini yapamayacaklardır. Yani seçimleri hangi yönde olursa olsun cezai sorumlulukları söz konusu olabilir. Her iki tavır da eşit derecede bir hak ihlalidir: Jodie'nin yaşam hakkı ve Mary'nin yaşam

[27] Phang (2001a), s. 51-52; Sawdey, s. 83; Annas, s. 1105; Lugosi, s. 133; HLR, s. 1802.

[28] Phang (2001a), s. 52; Elliott, s. 73; Trotter, s. 827.

[29] Phang (2001a), s. 55.

[30] Elliott, s. 73.

hakkı karşı karşıyadır. Yargıç Ward'a göre, bu durumda doktorların seçim yapma görevleri vardır ve bunu yapmamaları düşünülemez. Hukuk düzeni, yükümlülük çatışmasından kurtulmak üzere “iki kötüden daha az kötü olanının” seçilmesine izin vermelidir. Ward, menfaat karşılaştırması yaparken yürüttüğü muhakemeye uygun olarak, ameliyatın yapılmasının daha az kötünün seçilmesi anlamında meşru olacağı sonucuna ulaştı.^[31]

Diğer yandan Ward, eğer bir hukuka uygunluk nedeni aranıyorsa, meşru müdafaa halinin en uygun seçenek olduğu kanısındaydı. Eğer Mary'nin öldürülmesi, doktorların üçüncü kişiye lehine yaptıkları bir meşru müdafaa eylemi olarak görülürse, ameliyatın Mary'nin öldürülmesi anlamına gelişi sorun doğurmayacaktır. Meşru müdafaa halinde öldürücü eylem saldırganın bizatihi kendisine karşı yapılır, saldırgan durumunda olan kişi saldırı eyleminden bizzat sorumlu sayılamasa, örneğin küçük bir çocuk olsa bile. Yargıç Ward Mary'i masum bir saldırgan olarak görüyordu. Bu durumda Mary, Jodie'nin kanını tüketen ve onu öldüren bir parazit gibidir ve Jodie'nin bu duruma katlanması beklenemez. Yargıca göre, Jodie eğer konuşabilseydi, kesinlikle durumdan şikayet edecekti ve kardeşine durmasını söyleyecekti. O halde doktorların Mary'i öldürmeleri Jodie lehine yapılmış bir meşru müdafaa hali olarak görülmeye uygundur. Bu yorumda Mary'nin Jodie'yi aktif biçimde öldürmekte olduğu ve onun varlığının Jodie'e yönelik bir saldırı haline eşdeğer olduğu düşünülüyor. İkizlerin hayati organlarının Jodie'e ait olmasından ve Mary'nin Jodie'nin kalbini ve akciğerlerini kullanmasının onun hayatına yönelik haksız bir saldırı olarak görülmesinden hareketle bu sonuca ulaşıyor.^[32]

2. DAVANIN SONUCU

Yargıçların üçü de, bazı konularda benzer bazı konularda farklı muhakeme yollarına başvurmuş olsalar da, ameliyatın yapılması gerektiği yönünde kanaat oluşturdular. Muhakeme biçimleri farklıydı ve fakat hüküm aynıydı; yani ameliyatın yapılması hukuka uygundu. Yargıçların görüşleri karşılaştırmalı olarak şöyle gösterilebilir:^[33]

[31] Michalowski (2002), s. 392-393; Sawdey, s. 82; Annas, s. 1105; Lugosi, s. 132; Trotter, s. 824-825.

[32] Phang (2001a), s. 47; Annas, s. 1105; Hewson, s. 294; Lugosi, s. 132; Elliott, s. 73; Trotter, s. 825.

[33] Bkz. Hewson, s. 292.

Yargıç Walker	Yargıç Ward	Yargıç Brooke
Her ikizin yaşam hakkı vardır ve bu hak vücut bütünlüğünü de içerir.	Her ikizin yaşamı eşit ve içkin bir değere sahiptir.	Özel bir istisna bulunamadığı sürece ikizlerin yaşam hakları eşittir.
Ameliyat Jodie'nin menfaatinedir.	Aynı kanıda.	Aynı kanıda.
Ameliyat Mary'nin menfaatinedir. Bu yolla onun vücut bütünlüğü sağlanacak ve onuru korunacaktır.	Ameliyat Mary'nin menfaatine değildir. Vücut bütünlüğü ve onun iddiası tamamen yanılısamadır.	Ameliyat Mary'nin menfaatine değildir. Ancak bu yolla ikizlerin her birinin vücut bütünlüğünün sağlanacağı doğrudur.
Ameliyat icrai bir harekettir, ihmali değildir.	Aynı kanıda.	Aynı kanıda.
İki hayat arasında bir değer karşılaştırması yapmak zorunlu değildir.	İki kötünden daha az kötü olanı seçilmelidir.	Jodie'nin menfaati tercih edilmelidir.
Ameliyatın amacı Mary'yi öldürmek değil, onun vücut bütünlüğünü sağlamaktır. Mary öldürüldüğü için değil, kendi bedeni hayatta kalamadığı için ölecektir.	Mary Jodie'yi öldürmektedir. Jodie lehine meşru müdafaa söz konusudur.	Zorunluluk hali durumu meşrulaştırır.
Ameliyatın yapılması hukuka uygundur.	Ameliyatın yapılması hukuka uygundur.	Ameliyatın yapılması hukuka uygundur.

Sonuç itibariyle, 22 Eylül 2000 günü çıkan kararla temyizde bulunanların bozma talepleri reddedildi. Bunun üzerine 6 Kasım'da ayırma ameliyatı yapıldı. 20 saat süren ameliyat sonrasında Mary öldü, Jodie ise hayatta kaldı ve bir süre sonra ana-babasıyla birlikte hastaneden ayrıldı.^[34]

3. TARTIŞMA

Karar verildikten ve Mary'nin ölümüne yol açan ameliyat gerçekleştirildikten sonra, konuya dair eleştirel yazılar yayınlandı. Bu yazılarda, yapılanın hukuki ve ahlaki açıdan doğru olup olmadığı sorgulanıyordu.

[34] Sawdey, s. 71-72; Harris, s. 223; Lugosi, s. 136; HLR, s. 1806; Tierney, s. 467.

A. Eleştiriler

İngiliz hukukunda çocuklarla ilgili kararların “*çocukların üstün menfaati*” gözetilerek verilmesi yönünde bir yasal gereklilik olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ancak burada ikizler söz konusu olduğu için, hangisinin menfaatinin gözetilmesi gerektiği karmaşık sorunlar üretir. Ameliyat kararı iki çocuğu da farklı biçimde etkileyecektir. İlk olarak, ameliyatın yapılmasını Mary’nin menfaati ile uyumlu gören, bunu onun vücut bütünlüğünün “*onarılmasına*” bağlayan Yargıç Walker’in görüşü eleştiriliyor. Çünkü burada Mary hiçbir zaman bağımsız bir varlık durumu yaşamamıştır ve bu yüzden onun vücut bütünlüğünün “*onarılması*” söz konusu edilemeyecektir. Dahası, ölümlü sonuçlanacak bir vücut bütünlüğü neye yarayacaktır? Yaşam hakkından türetilen vücut bütünlüğü hakkı, sonradan yaşam hakkına üstün hale gelebilir mi? Yargıç Walker’in görüşü, çocuğun fiziksel bütünlüğünü onun yaşamından daha önemli görüyor. Bundan çıkacak sonuç, bağımsız fiziksel bütünlüğe sahip olmayan birinin ölmesinin daha iyi olacağı fikridir.^[35] Öte yandan Walker sürekli bitkisel hayatta bulunan bir hastaya müdahaleye son verilmesini meşru sayan bir mahkeme kararına atıf yapıyordu. Ancak hayatta kalma süresinin uzatılması ile ilgili olan bu kararın bu olayda ilgisiz olduğu ileri sürülüyor. Orada sorun, hastanın ölmesinin onun menfaatine olup olmadığı değil, müdahaleyle hayatının uzatılmasının onun menfaatine olup olmadığıdır. Mary’nin durumunda ise, bir kişinin hayatına son verecek bir müdahalenin onun menfaatine olup olmadığı tartışılmaktadır. Yani, hayatta kalma süresini uzatmak için değil, hayatının sona erdirilmesi için yapılacak bir müdahale söz konusudur. Diğer iki yargıcın ameliyatın Mary’nin menfaatine olduğu fikrine katılmadıklarını yukarıda belirtmiştik. Dahası, bu görüş kabul edilirse, hayatlarının devamı değerli görülüyorsa, hastaların kendi menfaatleri için aktif olarak (*olumlu eylemle*) öldürülmelerinin hukuka uygun olacağına dair genel bir varsayım ortaya çıkacaktır.^[36]

Çifte etki doktrinine başvuran yargıç Walker’a göre, ameliyat Mary’nin de yararınaydı, dolayısıyla iyi ve kötü sonuçlar aynı hasta üzerinde gerçekleşecekti. Ancak bu sorgulanması gereken bir yaklaşımdır. Çünkü, Mary’nin fiziksel bütünlüğüne ulaşması anlamındaki kötü sonuç, onun ölümü anlamındaki “*iyi*” sonuca göre daha baskın sayılıyor. Mary’nin fiziksel bütünlüğüne kavuşmasının ancak onun ölümü aracılığıyla gerçekleşmesine göz yumuluyor. Bir hastanın hayatına iyi bir sonuca ulaşmak için bilerek son verilmesi, örneğin bu onun acıdan kurtulması için tek seçenekse, söz konusu fikir uygulanamaz;

[35] Michalowski (2002), s. 380; Harris, s. 226-227, 229; Helen Watt, “*Conjoined Twins: Separation as Mutilation*”, *Medical Law Review*, 9, 2001, s. 239.

[36] Michalowski (2002), s. 381; Watt, s. 239; Trotter, s. 839; bkz. L. Marcel Stewart, “*Conjoined Twins: Can the State Mandate Sacrifice Surgery?*”, *Howard Law Journal*, 45, 2001/2002, s. 688.

çünkü bu durumda ölümün hızlanmasının iyi bir sonucun doğmasının tali bir yan etkisi olduğu söylenemez. Çifte etki doktrininin bu tür durumlara doğru genişletilmesi, aktif ötenazi yaşamının da dolanılmasına yol açar; hastanın ağrıları dindirilecek diye ölümün onun yararına olduğu düşünülerek, hasta aktif ve kasıtlı olarak öldürülebilir. Diğer yandan burada olumsuz sonuçtan etkilenen kişi iyi sonuçtan etkilenen kişi ile aynı değildir. Çifte etki doktrininin uygun bir uygulanma biçimi olarak, ağrı kesici ilaçlarla ilgili durum gösterilebilir. Bu tür bazı ilaçlar hem hastanın ağrısını gidermekte etkindir, hem de yan etki olarak onun hayatını kısaltır; ancak dikkat edilmesi gereken husus, iyi ve kötü etkilerin aynı kişi üzerinde doğuyor olmasıdır. Yapışık ikizler olayında ise iyi ve kötü sonuçlardan etkilenecek iki ayrı insan vardır. Bir an için Jodie'nin ve Mary'nin yapışık olmadan doğmuş olduklarını ve her birinin kalbinde sonuçta ölüme neden olacak bir eksiklik bulunduğunu varsayalım. Bu durumda birini kurtarmak üzere diğerinin kalbi alınabilir ve eksik olan parça nakledilebilir miydi? Yazarlar çifte etki doktrininin bu durumu da meşrulaştıracak kadar ileri gidebileceğini belirtiyorlar. Oysa bu varsayımsal duruma uygulanamayacak, ancak yapışık ikizler durumuna uygulanabilecek bir fikre ihtiyaç vardır.^[37]

Ameliyat hiçbir biçimde Mary'nin menfaatine uygun olmadığına göre, ikizlerin her biri için yasal menfaat arayışı sorunu çözmekten uzaktır. Olayda iki ayrı insan var olduğu için ve geniş anlam yüklendiğinde kabul edilemez sonuçlara ulaştığı için çifte etki doktrini de bir çözüm getiremiyor. O halde iki tarafın menfaatlerinin karşılaştırılması gerekecektir; ancak bu kez de karşılıklı olarak birbirini dışlayan menfaatlerin karşılaştırılamaması sorunu doğar. Bu durumda geriye kalan tek seçenek, Mary'nin öldürülmesinin ceza hukuku açısından meşrulaştırılma olasılığıdır.^[38]

Doktorlar için bir hukuki yükümlülük çatışmasına doğduğuna Yargıç Ward tarafından işaret edilmişti. Ancak hukuki yükümlülük çatışması analizinin buraya uygun olmadığı ileri sürülüyor. Öncelikle yargıçların üçünün de Mary'nin ölümünün ihmali değil icrai bir eylemle gerçekleştirileceğini kabul ettiğini hatırlayalım. Yani, ameliyatı gerçekleştirmekle doktorlar, Mary'nin hayatına bilerek son verecekler. İcrai bir davranış ile suç işlemek (*yapmama*) genel bir yükümlülüktür. Suç işlememe (*yapmama*) yükümlülüğü, ancak istisnai olarak, ortada bir hukuka uygunluk nedeni varsa meşrulaşır. Ancak genel bir "*yapma*" yükümlülüğü yoktur, böyle bir yükümlülük ancak her somut durumda özgün koşullarına bakarak saptanabilir. Eğer somut bir durumda, bir yapma yükümlülüğü bir yapmama yükümlülüğü ile çatışıyorsa ve her ikisinin de ihlali eşit derecede zarara neden oluyorsa, yapmama yükümlülüğünün ihlali

[37] Sheldon / Wilkinson, s. 161-162.

[38] Michalowski (2002), s. 383.

bir bireyin hakkına icrai ve kastlı bir müdahale anlamına gelir. Bu da, genel ilkeler gereğince, sadece ortada hukuka uygunluk nedenleri varsa meşrulaşır. Yani Mary'nin öldürülmesi ortada bir hukuka uygunluk nedeni varsa hukuken kabul edilebilecektir.^[39]

Eğer ortada bir hukuka uygunluk nedeni yoksa, Mary'yi öldürmeme yükümlülüğü ile Jodie'yi kurtarma yükümlülüğü çatışacaktır; çünkü Jodie'nin hayatı ancak Mary hukuka uygun olmayan biçimde öldürülerek kurtarılacaktır. Hukukun, aynı zamanda suç saydığı bir eylemin icrasını bir yükümlülük haline getirmesi düşünülemez. Yükümlülüğün kapsamı hukuka uygun biçimde yapılabilir olan eylemlerle sınırlıdır. Bu yüzden, örneğin bir doktor, organ bekleyen bir hastasının hayatını kurtarma yükümlülüğü altında olsa da, onu kurtarmak için bir başka hastasının organlarını alma yükümlülüğü altında değildir. Dolayısıyla, bir yapma yükümlülüğü ile bir yapmama yükümlülüğü çatıştığında, en azından her ikisi de eşit derecede menfaat ihlaline yol açıyorsa, yapmama yükümlülüğü öncelik kazanır. Bu durumun tersi, ancak yapmama görevinin ihlali bir hukuka uygunluk nedeni ile meşrulaşıyorsa, söz konusu olabilir.^[40]

Bir yapma yükümlülüğünün ihlali sadece bu yükümlülükten menfaat sağlayan bireyin menfaatlerini etkileyecektir. Oysa bir yapmama yükümlülüğünün ihlali, bir başkasının menfaatleri uğruna masum bir üçüncü kişinin haklarına hukuka aykırı biçimde icrai bir müdahale anlamına gelebilir. Eğer bu durumda çatışan menfaatler eşit derecede ise, örneğin iki hayat söz konusu ise, müdahale bir hayatın diğeri aleyhine seçimi anlamına geleceği için, yapmama görevi önem kazanır. Mağdur olacak kişi, bu yolla, bir başkasının eşit düzeydeki menfaatleri uğruna, kendi menfaatlerinden feragat etmeye zorlanmış olacaktır ve bu onun diğere kıyasla daha az korunmaya değer olduğu anlamını içerecektir. Diğer yandan, bu durumda, aktif bir müdahaleyi yasaklama kararının, aksi durumda lehine sonuç doğacak kişinin ilkine kıyasla daha az korunmaya değer sayılmış olup olmayacağı sorusu akla gelebilir. Ancak bu fazlasıyla zorlama bir görüş olur. Yapma yasağının içerimi, sadece, eşit düzeyde haklar söz konusu olduğunda ve koruma ancak bunlardan birinin feda edilmesi ile sağlanıyor ise, iki kişiden hiç birinin kendi menfaati uğruna diğere feda edilmesini talep edemeyeceğidir. O halde, diğere feda edilmesini talep etmesi gerekmeyen kişinin durumu daha önceliklidir.^[41]

Bu durumda hukuka uygunluk nedenlerine geri dönmüş oluyoruz, yani hukuki yükümlülük çatışması analize yeni bir şey katmıyor. Nitekim Yargıç Ward'ın, doktorların iki kötü arasından daha az kötü olanını seçmekle

[39] Michalowski (2002), s. 393.

[40] Michalowski (2002), s. 393.

[41] Michalowski (2002), s. 394.

sorumluluktan kurtulacaklarını ileri sürmesi zorunluluk haline gönderme yapmaktadır.

Acaba Mary'nin “ölüme yazgılı olması” durumu onun aleyhine değiştirebilecek bir argüman mıdır? Mary'nin ameliyat yapılırsa da yapılmıyorsa da ölecek olmasından, söz konusu iki hayattan birinin seçilmesine gerek bırakmadığı, seçimin kader tarafından zaten yapılmış olduğu sonucuna ulaşmak zordur. Her şeyden önce “ölüme yazgılı olmayan” herhangi bir insan bulmak mümkün değildir. Jodie'nin de aynı durumda olduğu ileri sürülebilirdi. Diğer yandan Mary'nin doğal ölümünün ne zaman gerçekleşeceğine dair kesin bir saptama bulunmamaktadır. Ameliyat önerildiğinde aylarla ifade edilebilecek bir süre yaşayabileceği tahmin edilmişti. Bu durumda bir seçim yapmak zorunludur. Ya kısa bir süre içerisinde ikisinin de doğal biçimde ölmesine izin verilecektir; ya da birinin hayatına, diğerine daha uzun süre yaşama olanağı sağlansın diye, daha erken son verilecektir.^[42]

O halde olayda karşıt menfaatler arasında bir karşılaştırma ve değerlendirme, yani bir seçim yapılması kaçınılmazdır. Ancak, karşılıklı olarak birbirini dışlayan menfaatler nasıl birbiriyle karşılaştırılabilir? Bir kişiye yapılacak bir tıbbi müdahale, kişinin menfaati düşünüldüğünde, başka türlü suç oluşturacak bir eylemi meşrulaştırır; ancak bu aynı kişiye yapılan bir müdahale için söz konusudur. Olayda ise iki farklı insan mevcuttur ve bir hastanın vücut bütünlüğüne yapılacak bir müdahalenin bir başka hastanın menfaatleri uğruna meşrulaştırılması söz konusudur.

Bir hukuka uygunluk nedeni olarak rıza konusunu değerlendirmek için, Jodie'nin ve Mary'nin yetişkin yapışık ikiz olduklarını varsayalım. Her şey yolunda gitmekte iken, birden şimdiki bir durum doğmuş olsun. Mary ölümüne yol açacak ameliyata rıza gösterseydi, kimsenin yaşam hakkından feragat edemeyeceği kabul edildiğine göre, bu rıza kabul görmeyecekti. O halde şimdiki durumda da, Mary'nin farazi rızası veya ana-babanın onun adına gösterdikleri rıza işe yaramayacaktır.^[43]

Olaya zorunluluk hali açısından bakılırsa, zorunluluk halinin gerektirdiği “orantılılık” durumunun var olabilmesi için, Mary'nin kısa sürede ölecek olmasının onun hayatını diğerine kıyasla daha değersiz hale getirdiğini düşünmek gerekecektir. Eğer bir kişinin yaşamının değerinin saptanmasına yaşam süresi ölçüt olarak alınırsa, yaşlı bir kişinin yaşamı daha genç bir kişinin yaşamından daha az değerli sayılacaktır. Ölümcül bir hastalığa yakalanmış bir kişinin kısalmış yaşam beklentisi, daha uzun süre yaşayacağı beklenen sağlıklı bir kişiye kıyasla

[42] Caldwell, s. 28-29.

[43] Harris, s. 227; Lugosi, s. 124; David Burnet, “Conjoined Twins, Sanctity and Quality of Life and Invention the Mother of Necessity”, Child & Family Law Quarterly, 13/1, 2001, s. 98-99.

daha değersiz görülecektir. Dahası, tahmini yaşam süresi bir kişinin yaşamının değerini düşürmek için uygun bir ölçüt olamaz. Hastalık süreci ve yaşam süresi kesin biçimde öngörülemez. İnsan hayatının bir gün sona ereceği kesindir; birinin zaten ölecek olduğunu söylemek, kısa yaşam süresi tahminin bireye kalan süreyi değerden düşürdüğü iması içerir. Ancak bu, bireyin kendisinin bu süreye verdiği değer hakkında hiçbir şey söylemiyor. Eğer kısa bir yaşam süresi kaldıysa bu sürenin özellikle değerli olduğu da düşünülebilirdi.^[44]

Eğer insan hayatı son anına kadar hukuki koruma altında ise ve hatta ciddi ağrılar çeken bir hastanın öldürülme talebinde bile bu geçerli ise, yani gönüllü ötenazi bile kabul edilmiyorsa, bu korumanın karar verebilme durumunda olmayan bir hastayı kapsamaması için bir neden yoktur. Elbette gönüllü ötenazi ile yapışık ikizler arasında bir fark vardır; sadece ikincisinde iki hayatı birbirine göre tartmak gerekecektir. Bu durumda, Mary'nin hayatının, ilkede doğal sona erişine kadar kasti öldürmelerden korunmaya değer olsa da, tartma sonrasında bundan yoksun kalacağı ileri sürülebilir mi? Başka deyişle, Mary'nin öldürülmesinin Jodie'nin hayatının kurtarılması ile orantılı olduğu söylenebilir mi? Ya da daha genel anlamda belirtilirse, normal hayat beklentisi olan birini kısa hayat beklentisi olan birinin aleyhine tercih etmek maksadıyla, tüm hayatların eşit değerde olduğu fikrinden uzaklaşabilir miyiz?

Eğer kısa süreli ve engelli bir hayatın normal bir hayattan daha az değerli olduğu düşünülürse ve üçüncü kişi lehine zorunluluk hali buraya uygulanırsa, bunun başka sonuçları da olacaktır. İki hastası olan bir doktor, bunlardan biri zaten ölecek ise, diğeri kalp nakli sayesinde normal yaşayacak ise ve üstelik onu yaşatmak için tek seçenek ilkinin öldürmek ise, zorunluluk halini kullanabilecektir. İki olay arasında şöyle bir fark olduğu düşünülebilir. Jodie'nin kurtarılması için yapılacak eylem Mary'nin ölümüne neden olacak eylemle aynıdır. Yani kalp nakli örneğindeki gibi iki ayrı eylem yoktur. Ancak bu zorunluluk halinde aranan orantılılık için önemli değildir. Zorunluluk halinin uygulanabilmesi için gösterilmesi gereken tek şey, kaçınılan kötülüğün (*Jodie'nin ölümünün*) yaratılan kötülükten (*Mary'nin ölümünden*) daha çok kaçınılmaya değer olduğudur. Eğer bu ilke kabul edilirse, yani Mary'nin hayatı normal hayatlarla eşit değerde görülmemeye başlanırsa, aynı mülahaza, zaten ölecek bir hasta ve onun öldürülmesi ile hayatı kurtulacak olan bir başka kişinin var olduğu tüm durumlara uygulanacak hale gelir. Bu, zayıfların hayatlarının hiçbir zaman güvence altında olmaması demektir.^[45]

Zorunluluk halinin değerlendirilmesi için, yukarıda değindiğimiz Jodie ve Mary'nin yetişkin yapışık ikiz oldukları varsayımı yararlıdır. Bu durumda

[44] Harris, s. 232.

[45] Colvin, s. 2; Lugosi, s. 125, 154.

Mary'nin ameliyata rıza göstermemesi halinde (*ki rızanın da işe yaramayacağını belirtmiştik*), ameliyatı meşrulaştırmak için zorunluluk haline başvurulamayacaktı. Doktorların zorla ameliyat yapmaları öldürme eylemi olarak görülecekti. O halde burada da zorunluluk halinin uygulanması sorunludur. Zorunluluk iki kişiden birinin ölmesinin zorunluluğunu gösterse de, hangisinin ölmesinin zorunlu olduğunu göstermez.^[46]

Üçüncü kişi lehine meşru müdafaa hali de burada kullanılmaya uygun değildir. Çünkü Mary'nin Jodie'nin organlarını kullanması ikisinin ortak bir atardamarı paylaşımlarından kaynaklanmaktadır ve bu Jodie'nin olmadığı kadar Mary'nin de kontrolünde değildir. Mary'nin Jodie'yi aktif biçimde öldürmekte olduğunu düşünmek gerçekçi değildir. Onun varlığının Jodie'ye yönelik bir saldırı olarak görülmesi de ikna edici değildir. Onlar yapışık olarak doğdular ve hiçbiri bağımsız bir varlığa sahip olmadı. Jodie'nin konuşabilseydi kardeşine durmasını söyleyeceğini varsayan yargıcın düşüncesinden farklı olarak, Jodie'nin kardeşiyle birlikte ölmek isteyebileceğini düşünmek de makul görünebilir. İkizlerin gerçek iradelerini saptama girişimi kaçınılmaz olarak spekülatifdir. Mary Jodie'nin sahip olduğu haklara yönelik hiçbir eylemde bulunmadı. Diğer yandan, yapışık ikizler söz konusu olduğunda, organları her birine tahsis etmek ve organların vücuttaki konumuna bakarak her birine bu organları kullanma iddiası atfetmek keyfi bir tercih olacaktır.^[47]

B. Ahlaki Boyut

Yargıçların yaşam hakkına en yüksek değeri tanıdıklarını belirtmeleri, ilk bakışta, onların hak temelli ahlak ve adalet anlayışına bağlılıklarını gösterir. Bu bağlamda yaşam hakkı insan onurunun bir parçası olarak açık biçimde deontolojik üstünlüğe sahiptir, evrenseldir ve her bir birey için eşit biçimde dokunulmazdır. Örneği Kant, her bireyin "*kendinde bir amaç*" olduğunu ve başka bir amaç için araçsallaştırılmayacağını savunur. Bunun aksi, akıl sahibi varlıkların sistematik birliğini oluşturan "*amaçlar krallığı*" ile uyumlu olmaz:

Nitekim akıl sahibi varlıkların hepsi, kendilerine ve diğer bütün akıl sahibi varlıklara hiçbir zaman sırf araç olarak davranmamaları, her defasında aynı zamanda kendi başlarına amaç olarak davranmaları gerektiği yasasına bağlıdır. Bundan ise, akıl sahibi varlıkların ortak yasalar aracılığıyla bir sistematik birliği, yani bir krallık ortaya çıkar ki, bu yasalar amaç ve araç olarak bu

[46] Harris, s. 227-228.

[47] Hewson, s. 295, 298; Annas, s. 1107; Watt, s. 241, 244; Caldwell, s. 28; Daniel J. Hill, "*The Morality of the Seperation of the Conjoined Attard Twins of Manchester*", Health Care Analysis, 13/3, 2005, s. 168, 173.

varlıkların birbiriyle tam bu ilişkisini amaçladıklarından, bu krallığa (*kuşkusuz bir ideal olarak*) amaçlar krallığı adı verilebilir.^[48]

Hak temelli anlayışta hak sahipliğinin bağımsız bireylere özgü oluşu temel bir veridir. İki bağımsız birey arasında bu anlamda bir hak eşitliği olduğu savunulabilir. Buradaki sorun ise, ikizler birbirine yapışık olduklarından, iki bağımsız bireyden söz edilmesinin zor olmasıdır. Yine de tüm yargıçlar ikizlerin her birini bağımsız hak sahibi birer birey olarak görmekte tereddüt etmediler. Yani hak temelli anlayışın temel verisi burada da kabul edildi. Böyle düşünülürse ve bu düşünceye sadık kalınırsa, Mary “*kendinde değerli*” sayılacak ve fiziksel zayıflığı ya da hayatının her durumda “*faydasız*” ve kısa süreli olması, onun hak sahipliğini değiştirmeyecektir. Bu, bir eylemin ahlakiliğinin o eylemin sonuçlarına bakılarak saptanamayacağını söyleyen Kant’ın görüşü ile uyumludur. Bunun tersi, ancak Mary’nin hak sahibi olabilecek bir birey olmadığı kabul edilmesi halinde veya birey olsa da haktan yararlanmasını engelleyecek bir durumda (*başka birini kasıtlı öldürmek veya meşru müdafaa haline sebebiyet vermek gibi*) olduğunun kabul edilmesi halinde mümkün olabilir. İlk seçenekte, Mary sadece kendi egosunun egemenliğinde olan ve Kantçı anlamda aklın evrensel ahlaki ilkesini izleyemeyecek, dolayısıyla hak sahipliğine layık olmayan biri olarak görülür. İkinci seçenekteki istisnaların olmadığı bir durumda, ki buradaki olay bunun örneğidir, Mary Jodie’nin yaşaması için araçsallaştırılmış olacaktır ve ona ideal amaçlar krallığında bir yer bulunamayacaktır.^[49]

Yargıçların kararlarında iki yaşam hakkından birini seçmediklerini belirtecek, hak temelli anlayıştan uzaklaşmadıklarını ısrarla savundukları görülüyor. Ancak bunu, hak temelli anlayışın hukuk düzeninde yansımaları olarak yer alan ifade kalıplarına müracaat ederek yapmaya çalışıyorlar. Bu yolla seçimin ahlaki değil hukuki olması sağlanmaya çalışılıyor. Bunu Yargıç Ward’un “*Bu bir hukuk mahkemesidir, ahlak mahkemesi değil. Bizim görevimiz önümüzdeki olaya hukukun ilgili ilkelerini bulmak ve uygulamaktır*” ifadesinden de anlıyoruz.^[50] Ortada yaşam hakkı bakımından bir hukuki eşitlik var olduğuna göre, ameliyata izin verebilmek için bu hukuki eşitliği bozacak bir hukuki farklılık bulmaları gerekecektir ve bunun için zorunluluk ve meşru müdafaa hallerinden yararlanabilmek üzere tehdit, saldırı veya doğal afet gibi referanslara başvuruluyor. Bu yolla yaşam hakkının ahlaki değeri yadsınmaksızın, hukuki bir kaçış yolu bulunacaktır. Hukuk düzeninde yer alan bu tür referanslara, seçimin ahlaki değil

[48] I. Kant, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İonna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, 1995, Ankara, s. 51.

[49] GURNHAM David, “*Kantian Principle and the Right to Life in Legal Judgement: The Case of the Conjoined Twins*”, *The King’s College Law Journal*, 14, 2003, s. 26-27, 32, 37; Bkz. Lugosi, s. 146-147; Caldwell, s. 30.

[50] HLR, s. 1803; Caldwell, s. 26.

hukuki olduğunu göstermek üzere müracaat edilse de, yukarda değindiğimiz tartışmalara ve muhakeme biçimlerine bakıldığında, esasında meselenin ahlaki bir öz taşıdığı reddedilemez. Ana-babanın duygusallığının yerine yargı kararının “*rasyonalitesinin*” konması ve iki çocuğun menfaatleri arasında karşılaştırma yapılması, kaçınılmaz olarak ahlaki argümanların kullanılmasını gerektirir.^[51]

Yaşam hakkının mutlaklığına yapılan vurgu, Mary’nin feda edilmesinin meşru görülmesi ile çelişir. Davada bu çelişkiden kaçınmak üzere, iki hayat arasında değer karşılaştırması yapılmadığı, bunun yerine tedavinin değerinin tartışıldığı ileri sürülüyordu. Öncelikle, ameliyatın Mary açısından bir “*tedavi*” olarak görülmesi mümkün değildir. Diğer yandan, bu iki değerlendirme birbirinden sanıldığı kadar kopuk değildir. Ameliyatın değeri saptanırken yine iki hayatın değeri karşılaştırılmıştır. Bir insanın hem ölmesi, hem de müdahaleyle ölümden uzak tutulması, aynı anda onun menfaatine olamaz. Benzer biçimde, bir insanın hem yaşaması, hem de tedaviden uzak tutulması, aynı anda onun menfaatine olamaz. Bir müdahale kendinde iyi değildir, o ancak müdahale ile korunmaya değer sayılan bir hayatın devamına katkı yapıyorsa değerlidir. Dolayısıyla, ameliyatın değeri, onun sonuçta etkileyeceği hayatın değeri hesaba katılmadan saptanamaz. En genel düzeyde, birbiriyle çatışan iki yaşam arasında birinin aleyhine seçim yapma girişimi, her durumda onun daha değersiz olduğu fikrini zımnen içerecektir. Bir ölüm kalım durumunun söz konusu olduğu ameliyatın değeri saptanırken, bu özellikle doğrudur.^[52]

Eğer, iki yaşam kaybına bir yaşam kaybı tercih ediliyorsa, burada artık faydacı ahlak ve adalet teorisi devreye girmiş demektir. Bu fikirde, ortada bir çatışma var ise, yapılacak şey bir fayda ve zarar analizidir. Eğer sonuçta faydanın zarardan üstün olduğu saptanıyorsa, söz konusu eylemin yapılması ahlaki ve adildir. Dolayısıyla en yüksek faydaya ulaşmak üzere bir bireyin feda edilmesi mümkündür. Konumuz olan olayda, bir hayatın kurtarılması her iki hayatın sona ermesine kıyasla daha fazla fayda üreteceği için, Mary’nin ölümüyle sonuçlanacak olsa da, ameliyat yapılmalıdır. Yargıçlar ahlaki değil, hukuki bir karar verdikleri kanısında olsalar da, Jodie’nin lehine, Mary’nin aleyhine çıkan karar faydacı ahlak fikrine uygun biçimde şekillenmiş görünüyor. Zira yargıçlar öncelikle sorunu iki olasılık arasında bir seçim olarak ortaya koymuş, sonra her bir çocuğun haz ve acılarını hesaplamış ve iki kısa hayatın faydasına kıyasla, bir uzun hayatın ve bir doğrudan ölümün faydasının üstün olduğuna karar vermiş durumdadırlar.^[53]

[51] HLR, s. 1800, 1803-1804; Sheldon/Wilkinson (2001), s. 204-205; Lugosi, s. 146; Stewart, s. 696.

[52] Phang (2001b), s. 91-92; Harris, s. 225-226.

[53] Gurnham, s. 32; Lugosi, s. 141-142, 161; HLR, s. 1805; Burnet, s. 98; Hill, s. 165; Mason, s. 231; Tomasso, s. 799.

Elbette burada, Mary'nin yaşam hakkının neden onun feda edilmesiyle sağlanacak faydadan daha değersiz olduğu sorusu akla gelecektir. Yukarıda değindiğimiz, yapışık doğmayan ikizler arasındaki varsayımsal kalp nakli örneği üzerine düşünülürse, bu örnekteki eylemin bir kasıtlı öldürme sayılacağı açıktır; kalbi alınanın yaşam beklentisinin sınırlı olması sonucu değiştirmez. Oysa faydacı fikir bu durumu da meşrulaştırabilirdi. Kolayca karşı çıkılabilecek olan bu durum, esasında klasik faydacı düşüncenin sınırlarına işaret eder. Bu durumda ikinci durumu meşrulaştırmayıp ilk durumu kabul edilebilir kılanın ne olduğu sorusu açıkta kalır.^[54]

Olaya Kant'ın modern izleyicisi Rawls'un adalet teorisi açısından bakılırsa acaba durum açıklığa kavuşur mu? Bilindiği gibi Rawls, ahlak ve adalet fikrini Kant'tan farklı olarak üstün ve koşulsuz bir emre değil, mutabakata dayalı olarak meşrulaştırmak üzere varsayımsal bir sözleşme öncesi durumun düşünülmesini önerir. Gerçek hayattaki rastlantısal konumları görünmez kılmak ve sözleşme öncesi eşitlik durumunu sağlamak üzere bir bilinmezlik perdesi kurgular.^[55] Bilinmezlik perdesinin ardında makul, rasyonel, kendinden başkasını düşünebilmek anlamında adalet duygusunu haiz, “*ahlaki kişilik*” sahibi bireyler bulunur^[56] ve bunlar sonunda sosyal kurumların üzerinde kurulu olacağı temel adalet ilkeleri üzerinde uzlaşırlar. Böylece, özetle, özgürlüklerde eşitliği vurgulayan ilk ilke ve eşitsizliklerin en dezavantajlı konumda bulunanların lehine işlemlerini sağlayacak ikinci ilke ortaya çıkar.^[57]

Rawls'a yönelik eleştirilerden biri, bilinmezlik perdesinin arkasında kimlerin yer alacağına dair seçiminde kullandığı ölçütlerin belli bir ön kabule dayalı oluşudur. Konumuz olan olay açısından bakılırsa, Mary'nin bu ölçütlerin dışında kalması muhtemeldir. Bu durumda Mary bilinmezlik perdesinin arkasında kendine yer bulamaz ve müzakereden dışlanır; o bilinmezlik perdesinin arkasında adeta ahlaken görünmez durumda kalacak ve kendi lehine sonuçların üretilmesini sağlayamayacaktır. Rawls ahlaki kişiliğin fiili varlığından değil, bu potansiyeli içeren asgari kapasitenin varlığından bahsederek küçük çocukları hak sahipleri kategorisine dahil eder^[58]; ancak bunların hiçbiri ahlaki kişilik geliştirme potansiyelinden de mahrum olan Mary'nin durumunda değildir.^[59] Rawls, bunun teorik açıdan zorluk oluşturduğunu kabul etse de, analizini bu yönde sürdürmüyor:

[54] Sheldon / Wilkinson, s. 155; Phang (2001b), s. 90; Lugosi, s. 145; HLR, s. 1806.

[55] J. Rawls, A Theory of Justice, Oxford University Press, 1985, s. 19-21, 155.

[56] Rawls, s. 505.

[57] Rawls, s. 250, 302-303.

[58] Rawls, s. 506-511.

[59] Gurnham, s. 35-37; Davis, s. 456.

[A]z ya da çok süreklilikle ahlaki kişilikten yoksun olanların [durumu] bir zorluk oluşturabilir. Bu sorunu burada inceleyemem, ancak eşitlik yaklaşımının maddi olarak etkilenmeyeceğini varsayıyorum.^[60]

Hayatını kaybetmiş olan Mary'nin durumu bu varsayımı doğrulamıyor. Yine de Mary'yi bir şekilde buraya dahil edebileceğimizi düşünseydik, onun yaşam hakkından koşulsuz yararlanması gerektiği ortaya çıkardı. Eğer ameliyat yapılmasaydı ikiizlerin her biri bu durumdan eşit biçimde etkilenecekti. Yani Rawls'un haklarda eşitlik arayan ve müdahil olmamayı gerektiren ilk ilkesi bu yolla karşılanmış olacaktı. Hayatta kalma süresi bu bağlamda önemsizleşir; nitekim Rawls hayatın değerine ilişkin zamana dayalı hesapları açıkça dışlıyor:

Hayatımızı bir bütün olarak, rasyonel öznenin zamana yayılmış aktiviteleri olarak görmeliyiz. Zamansal konum [...] bir anı diğerine tercih etmek için bir neden değildir. [...] Hayatımızın farklı parçalarına atfettiğimiz için önem, zamanın her anı için aynı olmalıdır.^[61]

Rawls'un ikinci ilkesi ise, sahip olunan hakların kullanımı için gerekli koşulların sağlanmasıyla, yani olaya müdahil olunmasıyla ilgilidir. Bu müdahale, toplumda en zayıf durumda olanların haklarını kullanabilmeleri için gerekli eşitliği makul düzeyde sağlamak adına yapılır. Yani eşitsizlikler (*bunlara sadece sosyal ve ekonomik olanların ötesine geçen geniş bir anlam yüklersek*) en zayıf durumda olanların lehine ise meşru görülür. Olayda en zayıf durumda olanın Mary olduğu açıktır. Bu durumda ameliyatın yapılması, sonuç Mary'nin ölmesi olacağına göre, en zayıf durumda olanın lehine değildir. Ameliyat, ilkede öngörülenin aksine, güçlü olanın lehine, zayıf durumda olanın aleyhine sonuç doğuracak biçimde yapılmıştır.^[62]

Eğer Rawls'ta yaşam hakkının da dahil olduğu "*birincil iyilerin*"^[63] de en dezavantajlı olanlar lehine olacak biçimde dağıtılması gerektiği gibi bir fikir getirilirse, teorinin yeni bir yoruma tabi tutulması gerekecektir. Eğer, haklardaki eşitliğin sadece şeklen tanınmasıyla yetinilmeyip, bunları fiilen kullanılabilir oluşları da baştan hesaba katılmalıdır denirse, bu kez de bilinmezlik perdesinin biraz yırtılması gerekecektir ki, bu durumda da bu yırtıktan objektif olma hedefiyle bağdaşmayacak başka sonuçlar türemesine göz yummak kaçınılmazlaşır.^[64]

[60] Rawls, s. 510.

[61] Rawls, s. 420.

[62] Gurnham, s. 35.

[63] Rawls, s. 202, 396.

[64] Gurnham, s. 37; bkz. Yasemin Işıқтаç, "*Dikkat Cehalet Peşesinde Yırtık Var*", Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 24, İstanbul, 2012, s. 38-44.

C. Zıt Kararlar

Olayda hukuki ve ahlaki bir belirliliğin bulunmaması, durumu çıkmaza sokuyor. Yukarıda dava sürecini incelemeye başlarken, Yargıç Ward'ın hastanenin ana-babayı dinlemesi ve ameliyatı yapmaması halinde böyle bir davaya gerek duyulmayacağına ve üstelik bu durumda hiçbir hukuki sorun doğmayacağına (*sonradan mahkemenin bu tür konularda en yetkin organ olduğunu belirtse de*) dair görüşüne değinmiştik. Eğer bu doğru ise, mahkemenin kararı olumsal veya rastlantısaldır. Doğum başka bir hastanede gerçekleşseydi ve oradaki doktorlar, karşı olsalar da ana-babanın isteği yönünde davranmış olsalardı, böylece ameliyat yapılmasaydı, yani bugün ikizlerin her ikisi de ölmüş olsaydı, ortada hukukten dikkate alınması gereken hiçbir sorun bulunmayacaktı. Bu durumda, mahkemenin ne yaptığını sormak gerekecektir. İki zıt durum da hukuka uygun ise, mahkeme kararı ile bir olumsal/rastlantısal durumdan bir başka olumsal/rastlantısal duruma geçilmiş demektir.^[65] Demek ki, davaya bir başka yargıç heyeti baksaydı ve ameliyatın yapılmamasına karar verseydi, bu da hukuka uygun olacaktı.

Bazı yazarlar, durumun keyfililiğine işaret ederek, mahkemenin davaya bakmayı reddetmesinin daha iyi olacağını ileri sürüyorlar:

Böylesine zor bir durumdaki en uygun yol, davanın esasen farklı etik görüşler arasındaki çatışmayla ilgili olduğuna işaret etmek ve ona bakmaktan kaçınmaktır.^[66]

Bu durumda ana-babanın görüşü doğrultusunda, ameliyat yapılmamış olacaktı:

Kişisel görüşüm doktorların mahkeme müdahalesini aramamalarının, ama bunu yaptılarsa, ilk derece mahkemesinin davaya bakmayı reddetmesinin ve doktorları ikizleri ayırmadan önce ana-babanın rızasını almaları gerektiği konusunda bilgilendirmesinin daha iyi olacağı yönündedir. Ana-babanın ayırmaya rıza göstermelerinden memnun olurum, [...] ancak ayırma olayının [...] karar verme otoritesinin ana-babadan alınmasını gerektirecek güçte olduğuna inanmıyorum.^[67]

“İnsan” ve “kişi” kavramları arasında fark olduğunu ileri süren bir yazar, ikizlerin hiçbirinin kişi sayılmayacağını ve bu nedenle Mary'nin öldürülmesinin gayriahlaki olmayacağını savunuyor.^[68] Yazara göre, mahkeme kararı bu gerekçeyle meşrulaşır; ancak,

[65] Hewson, s. 293; Michalowski (2001), s. 157-158.

[66] Hewson, s. 298; ayr. bkz. Stewart, s. 694-696; Burnet, s. 98; karşı. Hill, s. 175.

[67] Annas, s. 1108; ayr. bkz. McEwan, s. 14; Caldwell, s. 31; Michalowski (2001), s. 166-167; Tomasso, s. 798; Tierney, s. 475.

[68] Harris, s. 236; ayr. bkz. Davis, s. 439, 446; Mason, s. 234; iki kavramı aynı anlamda kullanan karşıt görüş için bkz. Watt, s. 237-238; Gurnham, s. 28.

Eğer ana-babanın isteğine uyulsaydı ve hem Mary'nin hem de Jodie'nin ölümüne izin verilseydi, bu da herhangi bir kişinin erken ölümü anlamına gelmeyecekti. [Mahkeme] ameliyatın hukuka uygun olduğunu fakat zorunlu olmadığını beyan edebilirdi ve ana-babanın isteğine uyulması da hukuka uygun olurdu. [...] Eğer her iki eylem de [...] aynı gerekçelerle etik bakımdan savunulabilir ise, ana-babanın vicdani bulmadıkları bir eylemi mahkemelerin emretmesi açıkça uygun değildir.^[69]

Bir yazar ise, mahkeme kararının bile doktorları sorumluluktan kurtarmayacağı, sadece cezalarını hafifletileceğini ileri sürerek, doktorların yargılanmaları gerektiğini iddia ediyor. Ancak bugüne kadar böyle bir girişimle karşılaşılma.^[70]

[69] Harris, s. 236; karşı. Gurnham, s. 28.

[70] Lugosi, s. 137, 153.

SONUÇ

Herhalde bir mahkemedен çıkabilecek en ciddi karar, bir insanın hayatının sona ermesiyle sonuçlanacak olan bir karardır. Karara konu olan kişinin, (eğer hukuken kabul ediliyorsa) ölüm cezasını gerektiren bir eylemin faili olmaması bu zorluğu daha da katlar. Yargıçlar doğrudan karar vermeseler de, dolaylı olarak, bir insanın hayatını sona erdirecek bir eylemin bilinçli faileri olan kişilerin durumlarını hukuka uygun sayarak benzer bir sonuca yol açabilirler. Bu durumda hukuka uygunluk nedenleri yargıcın imdadına yetişir; ancak bunlar da her zaman net biçimde uygulanma olanağı bulamayabilir. Konumuz olan yapışık ikizler davasında durumun bu olduğu açıktır; çünkü olaya hukuka uygunluk kazandıran gerekçeler bu davada işe yaramıyor.

Meseleye ahlak ve adalet teorileri açısından bakıldığında, yapışık ikizler davasının hem faydacı düşünce ile hak temelli yaklaşım arasındaki çatışmanın, hem de her ikisinin kendi içindeki gerilimin dorukta olduğu bir noktada bulunduğu görülür. Eğer masum insanların yaşam haklarının mutlak ve evrensel olduğu, yani bunların koşulsuz koruma altında olması gerektiği düşünülseydi, Mary'nin bir başkası yararına öldürülmesine göz yumulmaması gerekirdi. Eğer bu yapılıyorsa, yaşam hakkının sanıldığı kadar mutlak olmadığı ortaya çıkar. O halde mutlaklık ve evrensellik söylemde kolayca savunulabilse de, pratikte bu tür hakların içeriği konvansiyoneldir, yani zamana, mekana ve bağlama göre değişir.

Fark edilmesi gereken önemli bir nokta, tıpkı faydacılıkta olduğu gibi, faydacılık yerine ilkeye dayalı bir muhakemeyi öngören Kant'ta ve Rawls'ta da, Mary'nin kolayca dışlanabileceğidir; bunun tersi ancak sözü edilen ikinci teorilerin temelindeki "birey" kurgusunun değişmesi ile mümkün olabilirdi. Yargıçlar Mary'yi hak sahibi bir birey (rasyonel, ahlaki kişilik sahibi) olarak görmeyerek aynı sonuca ulaşırsalardı, bu teorilerin öncülleriyle çelişkiye düşmemiş olacaktı. Çelişki öncüllerin ilkeye dayalı, sonucun ise faydaya dayalı olmasından kaynaklanıyor. Davada faydacı düşüncenin baskın çıktığı açıktır. Bu durumda da, fayda niceliksel bakımdan değerlendirilmiştir. Yani, temel varsayım, uzun süren bir hayatın kısa süren bir hayattan daha çok fayda ürettiğidir. Ancak hayatın değerinin böyle niceliksel bir hesapla saptanması birçok kişiye sorunlu görünecektir. 20 yıllık bir yaşam süresinin 6 aylık bir yaşam süresinden daha değerli olduğunun kabul edilmesini sağlayacak ahlaki gerekçeler üzerinde uzlaşmak oldukça zordur. Eğer fayda niteliksel açıdan alınsaydı, yani süreden bağımsız olarak salt hayatta olma halinin fayda ürettiği düşünülseydi, bambaşka bir sonuca ulaşılabilirdi. Elbette ahlak ve adalet teorileri sadece faydacılığı ve hak temelli görüşü barındıran iki kutuplu bir yapı içerisinde görülemez. Ancak bu davadaki muhakeme biçimleri bu ikisini ön plana çıkarıyor. Başka teoriler

hesaba katıldığında bile, değişmeyecek tek husus, olguların anlamlandırılma tarzlarının her zaman öncelikli oluşudur.

Yargılama sürecinde olgulara anlam yüklenerek gerçeklik yeniden inşa edilir ve bu inşada ilgili yargıcın kişisel perspektifi ve onu yönlendiren diğer güçler etkin bir rol üstlenir. Bir “ilke” den söz edilse bile, bu ilkenin yargısal yorumu olgulardan hareketle yapılı ve olguların okunması da söz konusu ilkeye dayanmayan bir muhakemeye yürütülür. Olguların farklı biçimde de okunabileceğine dikkat edelim. Olayda çatışma halinde iki ayrı bireyin var olduğu ve bunlardan birinin “tehdit eden” veya “saldıran” diğerinin de “mağdur” durumunda bulunduğu yerine, pekala ikiizlerin organları bağıllık halinde olan tek bir varlık oldukları da düşünülebilirdi. Karşılıklı bağıllık ve dayanışma yerine, rekabet halindeki birey kurgusu üzerine kurulu düşünce tarzı, elbette bu durumu anlamlandırmakta zorlanacak ve mevcut kabullere uygun bir kararı meşrulaştıracak ahlaki ve hukuki kaçış yolunu bulmak üzere yola çıkacaktır.^[71] Bir yazarın ifadesiyle, yapışık ikiizler klasik “[b]enlik ve kimlik duygularımıza meydan okuyor. Bu meydan okuma, birey olmakla, kimlikle ve insanlar olarak hayatta olmanın en temel görünümünün insanların birlikteliği oluşuyla ilgili ortak nosyonların çoğunun tekrar düşünülmesini sağlayabilir.”^[72]

Sonuç itibariyle, esasında davadan iki yönde de karar çıkabilirdi. Eğer yargıçlar ameliyata izin vermek istemeselerdi, buna uygun hukuki ve ahlaki gerekçeler de bulabileceklerdi. O halde sonucun bu yönde çıkmasının nedeni ne olabilir? Derinlemesine analiz yapılmadığı sürece, olaydan haberdar olan çoğu kişide, ameliyatın yapılması ve Jodie'nin yaşatılması gerektiği yönünde bir tür ilksel tepki veya sezgi ortaya çıkar. İnsanlar bir kişinin feda edilmesine dair başka olaylara kıyasla ikiizlerden birinin feda edilmesine genellikle daha sıcak bakıyorlar.^[73] Yargıçlar da esasında kamuoyunda baskın olacağı veya daha az eleştiriye muhatap olacağı tahmin edilebilecek olan bu tür bir genel sezginin etkisiyle karar vermiş görünüyorlar. Hukuki gerekçeler ise, önceden belli olan bu kararın ortaya çıkmasını meşrulaştıracak biçimde sonradan, üstelik eğilip bükülerek kullanılıyor. Bu yönüyle karar, muhakemede sürdürüldüğü varsayılan formel mantık çıkarımının yapaylığını gösterir. Benzer durum, ahlaki argümanlar için de söz konusudur; çünkü olayda ahlak teorileri net bir sonuç üretmekten ziyade sınır çatışmalarının ve yorum farklılıklarının gün yüzüne çıkmasını sağlıyor. Bu yönüyle karar, hukuk ve ahlak ilişkisinin, özellikle evrensel ahlak ve adalet arayışlarının pratikteki karşılığının yeniden düşünülmesi için elverişli bir araçtır.

[71] Gurnham, s. 29-30, 33; Hewson, s. 298; Davis, s. 458-460; Caldwell, s. 27.

[72] Y. Michael Barilan, “Head-Counting vs. Heart-Counting: An Examination of the Recent Case of the Conjoined Twins From Malta”, *Biology and Medicine*, 45/4, 2002, s. 603.

[73] Sheldon / Wilkinson, s. 154; *The Lancet*, s. 953.

KAYNAKÇA

- ANNAS George J., "Conjoined Twins – The Limits of Law at the Limits of Life", *The New England Journal of Medicine*, 344/14, 2001.
- APPEL Jacob M., "Ethics: English High Court Orders Separation of Conjoined Twins", *The Journal of Law, Medicine & Ethics*, 28/3, 2000.
- BARILANY Michael, "Head-Counting vs. Heart-Counting: An Examination of the Recent Case of the Conjoined Twins From Malta", *Biology and Medicine*, 45/4, 2002.
- BURNET David, "Conjoined Twins, Sanctity and Quality of Life and Invention the Mother of Necessity", *Child & Family Law Quarterly*, 13/1, 2001.
- CALDWELL John, "The English Conjoined Twins: Some Legal and Ethical Issues", *Children's Legal Rights Journal*, 21, 2001/2002.
- COLVIN Eric, "Murder and the Separation of Conjoined Twins", *The National Legal Eagle*, 8/2, 2002.
- DAVIS Colleen, "Conjoined Twins as Persons That Can Be Victims Of Homicide", *Medical Law Review*, 19, 2011.
- ELLIOTT Catherine, "Murder and Necessity following the Siamese Twins Litigation", *Journal of Criminal Law*, 65, 2001.
- GURNHAM David, "Kantian Principle and the Right to Life in Legal Judgement: The Case of the Conjoined Twins", *The King's College Law Journal*, 14, 2003.
- HARRIS John, "Human Beings, Persons and Conjoined Twins: An Ethical Analysis of the Judgment in RE A", *Medical Law Review*, 9, 2001.
- HEWITT Lisa M., "Case Note: A (Children) : Conjoined Twins and Their Medical Treatment", *Journal of Law & Family Studies*, 3/2, 2001.
- HEWSON Barbara, "Killing of Mary: Was the Court of Appeal Right?", *Medical Law Review*, 9, 2001.
- HILL Daniel J., "The Morality of the Separation of the Conjoined Attard Twins of Manchester", *Health Care Analysis*, 13/3, 2005.
- HLR, "English Law – Court of Appeal Authorizes Surgical Separation of Conjoined Twins Although Procedure Will Kill One Twin", *Harvard Law Review*, 114, 2000/2001.
- İŞİKTAÇ Yasemin, "Dikkat Cehalet Peçesinde Yırtık Var", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 24, İstanbul, 2012.
- KANT Immanuel, *Ahlâk Metafizikinin Temellendirilmesi*, çev. İonna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 1995.
- LUGOSI Charles I., "Playing God: Mary Must Die So Jodie Live Longer", *Issues in Law & Medicine*, 17/2, 2001.
- MASON J. K., "Conjoined Twins: A Diagnostic Conundrum", *Edinburgh Law Review*, 5, 2001.
- McEWAN Jenny, "Conjoined Twins: Murder or Mercy?", *Bracton Law Journal*, 33, 2001.
- MICHALOWSKI Sabine, "Reversal of Fortune – Re A (Conjoined Twins) and Beyond: Who Should Make Treatment Decisions on Behalf of Young Children?", *Health Law Journal*, 9, 2001.
- MICHALOWSKI Sabine, "Sanctity of Life – Are Some Lives More Sacred than Others?", *Legal Studies*, 22, 2002.

PHANG Andrew, "Conjoined Twins: The Limits of Reason and The Transcendent Hope – Part One", *Christian Law Review*, 146, 2001. (2001a)

PHANG Andrew, "Conjoined Twins: The Limits of Reason and The Transcendent Hope – Part Two", *Christian Law Review*, 147, 2001. (2001b)

RAWLS John, *A Theory of Justice*, Oxford University Press, 1985.

SAWDEY Jennifer N., "Seperating Conjoined Twins: Legal Reverberations of Jodie and Mary's Predicament", *Loy. L. A. Int'l & Comp. L. Rev.*, 24, 2002.

SHELDON Sally / WILKINSON Stephen, "On the Sharpest Horns of a Dilemma': RE A (Conjoined Twins)", *Medical Law Review*, 9, 2001.

SHELDON Sally / WILKINSON Stephen, "Conjoined Twins: The Legality and Ethics of Sacrifice", *Medical Law Review*, 5, 1997.

STEWART L. Marcel, "Conjoined Twins: Can the State Mandate Sacrifice Surgery?", *Howard Law Journal*, 45, 2001/2002.

THE LANCET, "Seperation of Conjoined Twins", (Editorial), *The Lancet*, 356, 2000.

TIERNEY Heather, "Conjoined Twins: The Conflict Between Parents and The Courts Over the Medical Treatment of Children", *Denv. J. Int'l L. & Pol'y*, 30/4, 2002.

TOMASSO Jacqueline B., "Seperation of the Conjoined Twins: A Comparative Analysis of the Right to Privacy and Religious Freedom in Great Britain and the United States", *Rutgers Law Review*, 54, 2001/2002.

TROTTER Gary T., "Necessity and Death: Lessons form Latimer and the Case of Conjoined Twins", *Alberta Law Review*, 40/4, 2003.

WATT Helen, "Conjoined Twins: Seperation as Mutilation", *Medical Law Review*, 9, 2001.

[http://www.mentalhealthlaw.co.uk/images/Re_A_\(Conjoined_Twins\)_\(2001\)_Fam_147_report.pdf](http://www.mentalhealthlaw.co.uk/images/Re_A_(Conjoined_Twins)_(2001)_Fam_147_report.pdf).

